

Výzva č_9_Příloha č.3 – VZOREK textu:

Všemi třemi instancemi prochází historické a kulturní realizace dvou bytostně lidských vlastností – symbolické komunikace a používání nástrojů.

„Meaning is constantly produced and reproduced through symbolic interaction between actors framed by this social structure (tzn. na všech třech jejích rovinách – pozn. PL), and, at the same time, acting to change it or to reproduce it.“¹ Neustávající re-/konstrukce důvodů a účelů jednání prováděná lidmi je tedy vždy strukturálně omezená, ale nikoli předem stanovená. O smysl a význam věcí se neustále svádí boje na všech třech rovinách vztahů formujících sociální strukturu. Za neustávajícím napětím mezi svobodou a nutností se rýsuje metakonflikt dané epochy: je vždy vyjádřením reakcí zkušeného historického aktéra na utlačující sílu dominujícího organizačního principu jeho doby. Jak jsme již mohli zaznamenat, u Castellsa je tímto centrálním konfliktem Network versus self.

Konceptualizace role techniky ve společenském vývoji u Castellsa má své kořeny v rozvíjení marxistického schématu společenské změny. Role techniky byla ovšem v tomto schématu vždy nejasná a Marxova dialektika technologických a sociálních forem nechávala otázku po vztahu technické a sociální změny otevřenou.² Hledání odpovědi v oblasti výroby bylo navíc často postiženo chybným ztotožněním výrobních prostředků a výrobních sil,³ což na jedné straně mělo za následek ztotožnění určité fáze vývoje výrobních prostředků s kapitalistickým uspořádáním,⁴ na straně druhé to vedlo k úvahám o přechodu k novému výrobnímu způsobu jako důsledku změny v technologické bázi výroby (tyto úvahy byly zakotveny v tezi o rozvoji výrobních sil vyvolávajících změnu výrobních vztahů). Castells ovšem upozorňuje, že – podobně jako symbolická komunikace – i technika prochází všemi třemi rovinami sociální struktury a její sociální vliv nelze omezovat na oblast výroby. Analyticky tedy představuje další nezávislou rovinu. Například hormonální antikoncepce (a) mění zkušenost žen díky větší kontrole nad vlastními biologickými procesy, (b) ovlivňuje ekonomické vztahy umožněním efektivnější komodifikace ženské pracovní síly, a konečně, (c) podílí se významně na restrukturační mocenského vztahu mezi mužem a ženou. Vyplývá z toho, že kapitalistický výrobní způsob nemusí být nutně spojen s určitým souborem technologických inovací uspořádaných v určitý systém technické organizace výroby?

Již v padesátých letech 20. století upozornil Raymond Aron, že sovětský socialismus a západní kapitalismus se sice liší svými politickými režimy, podíváme-li se ale na vývoj mechanizace, koncentrace a scientizace výroby (tj. na koncentraci dělníků v továrnách, principy organizace práce, dělbu práce, byrokratizaci výroby, vývoj zaměstnanecké struktury, propojení vědy s výrobním procesem apod.) a na něj napojené verze ideologie růstu a pokroku, je možné oba systémy charakterizovat jako industriální typ společnosti.⁵ Odtud je již jen kousek k promýšlení kapitalismu jako socioekonomické formace, jejíž vývoj lze rozdělit do fází na základě proměn v technické organizaci výroby, indukující nové organizační a institucionální formy. Tento krok na přelomu šedesátých a sedmdesátých let provedl Touraine a Bell při rozpracování ideje postindustriální společnosti jako nastupující fázi ve vývoji kapitalismu, pro niž je charakteristický nárůst významu

¹ Castells (2000a, p. 7)

² Podrobněji viz Feenberg [2002: 39–52].

³ Viz důkladná kritika technodeterministických interpretací Marxe u MacKenzieho [1984].

⁴ Ke kritice tohoto myšlenkového kroku viz již Schumpeterovo [1942: kpt. VII] poukázání na seberevolucionizující charakter kapitalismu.

⁵ Aron [xxxx].

Okomentoval(a): [LP1]: layer

teoretického vědění ve výrobě a řízení společnosti. Castells na tyto autory naváže a vyřeší dilema technických a sociálních vztahů ve výrobě pomocí redefinovaného Tourainova konceptu „způsobu rozvoje“⁶, který odliší od „výrobního způsobu“ jako analyticky nezávislou kategorii umožňující typologii společností na dvou nezávislých osách.

Zatímco výrobní způsob určuje pravidla přivlastnění, distribuce a užití nadhodnoty, její objem a kvalita jsou zásadně určeny „the productivity of a particular process of production, that is by the ratio of the value of each unit of output to the value of each unit of input“⁷. Práce působí na hmotu za účelem vytvoření výrobku v určité technologické konfiguraci, tj. v určitém systému technických vztahů propojeném s určitým využitím energie a vědění. Způsob rozvoje je právě touto určitou „the technological arrangements through which humans act upon matter (nature), upon themselves, and upon other humans“⁸. Historicky lze podle Castellsa rozlišit tři způsoby rozvoje dle hlavního zdroje růstu produktivity: agrární, industriální a informační.

Okomentoval(a): [LP2]: mode of development

Okomentoval(a): [LP3]: mode of production

Okomentoval(a): [LP4]: Labor

Okomentoval(a): [LP5]: matter

⁶ Castells velmi volně čerpá z Tourainova konceptu „vzorců rozvoje“, které jsou založeny povahou vládnoucí elity (vymezené oproti mase) a liší se od výrobního způsobu, který je definován ekonomickými vztahy a rozděluje společnost na třídy [Touraine 1981: 102–112].

⁷ Castells (2000b, p. 16)

⁸ Castells [2000a: 9].